

Veljko Maksić

(Zajedničko vijeće općina, Odbor za kulturu i sport, Vukovar)

PRILOG POZNAVANJU PRILIKA U VUKOVARU
TIJEKOM EPIDEMIJE KUGE 1795/96. -
PROBLEMATIKA PROCJENE BROJA
UMRLIH OD KUGE

UDK 614.4(497.5Vukovar)1795/1796¹

DOI 10.22586/ss.23.1.5

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 6. 2. 2023.

Zadnjeg desetljeća XVIII. stoljeća u Vukovaru se ponovo pojavila kuga, nakon pedesetogodišnje odsutnosti. Kako u to vrijeme još nije bio poznat uzročnik, tako su bile nepoznate i učinkovite metode liječenja. Unatoč tome, Vukovar je imao relativno mali broj okuženih i umrlih u odnosu na druga mjesta u Srijemu. Zahvaljujući sačuvanoj arhivskoj građi moguće je preispitati ukupan broj umrlih i utvrditi stopu smrtnosti u Vukovaru. Pored toga, rad donosi objašnjenje malog broja umrlih tijekom epidemije kuge u Vukovaru 1795/96. Uvidom u dostupne izvore i literaturu, predstavljena je kronologija događanja tijekom epidemije, od pojave patogenog agensa u naselju do konačnog oslobađanja ovog srijemskog trgovišta od kuge. Analizom nekoliko izvora, kreiran je objedinjeni popis umrlih osoba tijekom epidemije tzv. srijemske kuge u Vukovaru.

Cljučne riječi: Franz Schraud, kuga, Michael Gellei, Vukovar, XVIII. stoljeće

Uvod

Česti ratovi, prolazak vojske, migracije stanovništva i trgovina bili su oni čimbenici koji su olakšavali prodor zaraznih bolesti na prostor Habsburške Monarhije. Sve do ere antibiotika Europa je strahovala od pojave bolesti koja ju je mijenjala – kuge. Kako bi zaštitila svoje prostore, Dunavska Monarhija je tijekom XVIII. stoljeća razvila sustav sanitarnog kordona duž granice s Osmanskim Carstvom, čiji je glavni zadatak bio spriječiti prodor kuge u Habsburšku Monarhiju.¹ Upravo u razvoju sanitarnog kordona može se uo-

¹ O sanitarnom kordonu vidjeti rad Alexander Buczynski, „Kuga, kontumaci i karantena: epidemiološke mjere u Vojnoj krajini u 18. i 19. stoljeću“, *Narodna umjetnost* 58/1 (2021): 191-208.

čiti strah od kuge, ali i opravdanje riječi putopisca Friedricha Wilhelma von Taubea (XVIII. stoljeće). On je svojedobno zapisao kako su sve „zemlje za žaljenje koje graniče s Turskom. Jer one nisu svakodnevno izložene samo neočekivanim oružanim upadima, nego i neugodnoj kugi.“² Uistinu, Srijem, kao pogranično područje Austrijskog Carstva nije imao sreće ostati pošteđen haranja ove bolesti u XVIII. stoljeću, već je ona pronašla način da prijeđe granicu na Savi. Historiografija je zabilježila nekoliko epidemija kuge u Srijemu tijekom XVIII. stoljeća, ali po podacima, odnosno posljedicama, izdvajaju se dvije: erdeljska (prva polovica XVIII. stoljeća) i srijemska kuga³ (druga polovica XVIII. stoljeća).

Niz svjedočanstava svakodnevno podsjeća na vrijeme masovnog umiranja po Srijemu. Primjerice, takozvani Kipovi kod Rume, Kugino groblje u Vukovaru, brojne kapele svetog Roka i drugih zaštitnika od kuge, nijemi su svjedoci patnji s kojima su se suočavali stanovnici zaraženog prostora. Ipak, tragičnost događanja za vrijeme epidemije daleko se bolje osjeća u sjećanjima suvremenika. „Ah Boxe moj!“, vapaj je vukovarskog franjevca Grgura Peštalića na samu pomisao o kugi. Peštalić je svjedočio epidemiji kuge tijekom 1795/96. te ne čudi „kakomi košti ftrepu, mravime prolaze, koxami jexi, i ifti na glavi vlafti ftrishemi, kolikogodfe puta fpomenem, kojafam vlasftitima ocfima famo u Vukovaru gledao. Cerkva za Cerkvom, kucha za kuchom, fokak za fokakom fve redom zatvorafe; izvan varosha kuchiceh poplechujufe, zemuniceh kopajufe, mloftvah u nje tirajufe; mertva tilelah na koli vuku!; kuchehe i obitil najskuplja palife, varosh od varoshi kruto pripriksujefe, f-okopom i f-ternjem vifoko gradife, najdulje vrime pod ftraxom derxire. Shto vishe? vech akobimi tverdje od mramora bilo ferce, nifamfe mogao innacsje od fuzah uftegnuti, kadfam gledao, kako csovic od csovika, rod od roda, otac od fina, Mater od k-cheri, brat od leftrre, zarucsnik od zarucsnice, priatelj od priatelja, drug od druga na daleko bixi, i uklanjafe: kako i na ocfiti fokaci, i u kuchama, i prid uzdignutima po varoshi Propelih, i prid zatvorenim navlaftito Cerkveni vratih, obadviu Cerkvah virnici klecsu, uzdishu, placsu, ocfi k-nebu dixu, a rukeh fad razkriljuju, fad opet razkriljene pleshtuchi sklapau. Nechu oftalu mlogiuh potribu fpominjati.“⁴

Događanja u Vukovaru tijekom epidemije srijemske kuge u središtu su problematike rada. Vukovar, kao razvijeno srijemsko trgovište i važan komu-

² Friedrich Wilhelm von Taube, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srijema* (Osijek: Državni arhiv u Osijeku; Udruga povjesničara Slavonije i Baranje, 2012), 131.

³ Srijemska kuga se u historiografiji susreće još i pod imenom iriška kuga. Drugi naziv nosi po naselju u kojem je bio najveći mortalitet 1795/96. godine.

⁴ Grgur Peštalić, *Utishenje oxalostjenih u sedam pokorni pisama kralja Davida iztomacseno: u toliko promishljana, s-nikima od csiste ljubavi Boxje, i iskernjega, molitvama zaderxano: i u nacsinu sebe od kuxne otrove priuzderxati* (Budim, 1797), 52-53.

nikacijski pravac, bio je jedino mjesto u zapadnom Srijemu, naspram dvanaest⁵ drugih u istočnom Srijemu, koje je okuženo te 1795. godine. Rad prati kronologiju događaja u Vukovaru od ulaska patogenog agensa u trgovište, preko borbe s kugom, do konačnog ukidanja izolacije mjesta. S obzirom na demografski kapacitet, Vukovar je imao relativno mali broj zaraženih i umrlih od kuge, što zaslužuje posebnu analizu u radu.⁶ Cilj rada bio je utvrditi broj umrlih osoba od kuge u Vukovaru tijekom epidemije 1795/96. Pretpostavka je kako je mali broj umrlih posljedica pravovremenog uvođenja sanitarnih mjera, odnosno lokalizacije žarišta u pojedinim dijelovima Vukovara. Na kraju rada predstavljen je popis umrlih u Vukovaru tijekom epidemije kuge 1795/96. godine.

Problematika procjene broja umrlih od kuge u Vukovaru 1795/96.

U 13 okuženih srijemskih mjesta živjelo je, po onim podacima koje navodi rukovodeći liječnik u suzbijanju kuge u Srijemu, Franz von Schraud, 19.610 stanovnika. Više od četvrtine stanovništva (4559) zarazilo se kugom. Od ukupnog broja zaraženih čak ih je 3435 preminulo, dok su 1124 osobe preboljele kugu.⁷ Iako ne treba sumnjati u pedantnost Schrauda i njegovih

⁵ Kuga se 1795/96. godine pojavila u ovim srijemskim mjestima: Irigu, Neradinu, Jazku, Grgeteku, Rivici, Krušedolu (prnjavor i pusta), Šatrinčima, Velikim Radincima, Grgurevcima, Bešenovu, Bešenovskom Prnjavoru, Kamenici i Vukovaru.

⁶ Istini za volju, istraživanje ove tematike nije novost. Već u prvim radovima o srijemskoj kugi zabilježena su događanja u Vukovaru. Prije svih o kugi u Vukovaru pisao je Franz Schraud, rukovodeći liječnik u suzbijanju iste. On je u svom djelu o kugi u Srijemu objavljenom na njemačkom (*Geschichte der Pest in Sirmien in den Jahren 1795 und 1796: nebst einem Anhang, welcher die Geschichte der Pest in Ostgalizien, Vorschriften der Pestpolizei, und Ideen über die Ausrottung einiger ansteckenden Krankheiten enthält*, Theil 1-2, Pesth: gedruckt bei Mathias Trattner, 1801.) i latinskom jeziku (*Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I-III, Budae: Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Pesthiensis 1802.) opisao tijekom borbe s kugom. Njegove opise kuge domaćoj javnosti krajem XIX. stoljeća predstavio je Radivoj Simonović u radu *Kuga u Sremu: godine 1795-1796*. (prir. Živko Marković, Novi Sad; Irig: Srpska čitaonica; Budućnost, 1995). Okosnicu Simonovićevog rada čini parafraziranje latinskog izdanja Schraudovog rada. Međutim, dio rada je temeljio i na drugim izvorima, zbog čega je njegov rad i danas zanimljiv. Svoje viđenje događanja u Vukovaru tijekom srijemske kuge u teološkom radu *Utishenje oxalostjenih u sedam pokorni pisama kralja Davida iztomacseno: u toliko promishljana, s-nikima od csiste ljubavi Boxje, i iskernjega, molitvama zaderxano: i u nacsinu sebe od kuxne otrove priuzderxati* zabilježio je vukovarski franjevac Grgur Peštalić. Razmatrajući odnos čovjeka i boga napravio je i kratki osvrt na kugu u Vukovaru kojoj je svjedočio 1795/96. godine. Dok je Vukovar u radovima Schrauda i Simonovića bio usputni opis, Antun Dorn je ciljano istraživao zdravstveni razvoj Vukovara, pa tako ni kuga u njegovom opusu nije mogla biti izostavljena. On je u radu „Vukovar u danima kuge 1795-1796 godine“, *Ogledi: povremeni bulletin za kulturna pitanja* 5 (1963) opisao stvoreni sanitarni kordon oko Vukovara. O kugi u Vukovaru kratki osvrt napisao je i Placido Belavić u radu *Crtice iz prošlosti Vukovara* (Vukovar: Tiskara „Novo doba“, 1927).

⁷ Dorn, „Vukovar u danima kuge 1795-1796 godine“, 77.

pomoćnika s terena, moramo se zapitati jesu li uspješni popisati sve one preminule za vrijeme dramatične borbe s kugom. Otpor stanovništva prema javnozdravstvenim mjerama te sakrivanje oboljelih i preminulih zasigurno su otežavali prikupljanje statističkih podataka. Pored toga, opterećenost zdravstvenog osoblja poslovima na terenu pružala im je malo vremena za detaljno vođenje bilješki. Sve ovo bi nas moglo navesti na pomisao da je ipak poneka smrt ostala nezabilježena u liječničkim zapisima. Da se to uistinu moglo i dogoditi, navode nas zapisi drugih suvremenika. Prva sumnja nam proizlazi iz zapisa vukovarskog franjevca Grgura Peštalića, koji navodi kako je kuga od srpnja 1795. godine do ožujka 1796. godine „kako vele oko csetir hiljade, sedam stotinah i pet glavah pomorila“.⁸ Isti broj žrtava zabilježen je i u ljetopisu osječkih franjevaca.⁹ Ipak, treba naglasiti kako su Schraud i njegova liječnička ekipa bili izravno uključeni u prikupljanje informacija o oboljelima i umrlima, dok su se franjevci mogli služiti samo sekundarnim izvorima. S druge strane, ni zapisi Franza Schrauda ne smiju se prihvatiti kao apsolutno točni. U svom rukopisu posvećenom epidemiji kuge u Srijemu Schraud donosi ponekad različite podatke. Primjerice, o broju stanovnika Vukovara on navodi dva različita podatka. Na jednom mjestu je naveo kako je u Vukovaru živjelo 5651 osoba,¹⁰ dok na drugom mjestu navodi 5615 stanovnika.¹¹ Raspored brojki u ova dva podatka mogu nas uvjeriti da se radi o pogrešci prilikom tiskanja rada i nespretnoj zamjeni mjesta posljednjih dviju znamenki. Međutim, to nije jedini zbunjujući podatak u tekstu. Po pitanju broja zaraženih obitelji u Vukovaru Schraud navodi najprije 27 obitelji, ali u njihovom nabranjanju broji jednu više.¹² Zrno sumnje je bačeno u vjerodostojnost navedenih podataka.

⁸ Peštalić, *Utishenje oxalostjenih*, VI.

⁹ Stjepan Sršan (ur.), *Osječki ljetopisi 1686.-1945.* (Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1993), 121.

¹⁰ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 95.

¹¹ Isto, 195. I u radovima koji se bave događajima u Vukovaru tijekom epidemije srijemske kuge nalaze se različiti podaci o broju stanovnika Vukovara. Pojedini radovi iznose podatak o 5651 stanovniku, dok drugi navode nešto manji broj stanovnika. Simonović, *Kuga u Sremlu: godine 1795-1796.*, 151, Dorn, „Vukovar u danima kuge 1795-1796 godine“, 78; Milorad Velisavljev, „Natalitet i mortalitet u Irigu u doba kuge 1795-1796 i danas“, u: *Zbornik radova: 200-godišnjica sremske-iriške kuge*, ur. Vojislav Jovanović (Novi Sad: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, 1996), 45; Sanja Lazanin, „Stanovništvo Vinkovaca i Vukovara u razdoblju njihova oblikovanja u urbane cjeline: kraj 18. i početak 19. stoljeća“, *Migracijske i etničke teme* 23 (2007), 234.

¹² U popisu zaraženih obitelji, Schraud navodi sljedeće: 1. Borovác, 2. Gavrilovics, 3. Subotin, 4. Kudranow, 5. Bebics, 6. Villerrics, 7. Milinovics, 8. Siklorranin, 9. Vlah, 10. Jugurcics, 11. Jázovác, 12. Crebedria, 13. Bakalovics, 14. Vuics, 15. Relics, 16. Smolics, 17. Fuxanovics, 18. Latyaracz, 19. Radivoevics, 20. Marinkovics, 21. Sulyafacz, 22. Diakovics, 23. Dugalics, 24. Antonovics, 25. Berkanovics, 26. Bartolovics, 27. Stipekovics, 28. Stanirics. Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 198-199.

Vratimo li se predmetu istraživanja rada, nameće nam se pitanje je li broj preminulih u Vukovaru koje navodi rukovodeći liječnik konačan ili se i u ovom slučaju provukla poneka pogreška. Franz Schraud naveo je brojku od 58 preminulih te 89 ozdravljenih.¹³ Iako se u konačnom broju preminulih u Srijemu Schraudovi podaci ne slažu s onim osječkih franjevaca, u ukupnom broju umrlih u Vukovaru oba izvora navode identične podatke. Sumnju u točnost broja preminulih u Vukovaru unosi zapis drugih franjevaca; ovoga puta onih iz Šarengrada. Kroničar šarengradskog samostana iznio je brojku od oko 70 preminulih Vukovaraca.¹⁴

Sličan podatak zabilježen je u jednom popisu naslovljenom *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem*, a koji se čuva u Državnom arhivu u Vukovaru. Zapis nastao nesumnjivo nakon suzbijanja epidemije navodi 69 osoba preminulih od kuge, ali uz opasku da se među njima nalaze i oni koji su stradali prirodnom smrću.¹⁵ Taj podatak ne isključuje prethodni, jer bi se razlika između ovih dviju brojki mogla tumačiti prirodnom smrću 11 Vukovaraca. Međutim, površnim pregledom navedenog popisa mogu su uočiti određene manjkavosti. Iako je numerirano 69 osoba, zapisane su dvije osobe s istim rednim brojem, tako da bi ukupan broj navedenih bio 70.¹⁶ Pregledom poimeničnog popisa umrlih uočava se još kako je Vasa (Vasilije) Bakalović, koji je preminuo 5. studenog, unijet dva puta. Time je popis vraćen na početno navedenih 69 preminulih od kuge. Nadalje, Teodor Šiklošanin i Teodor Simić su ista osoba, što je izričito naznačeno u matičnim knjigama umrlih, pa je broj već sveden na 68 osoba. Treba se prisjetiti kako se navedeni broj ne odnosi samo na one čija je smrt prouzrokovana kugom. Kod šestero upisanih nije moguće utvrditi točan uzrok smrti. Prihvati li se da je čak njih petero imalo neki drugi uzrok smrti, već se dolazi do odstupanja od podataka koje je naveo Schraud.

No, može li se doći do pouzdanijeg broja onih koji su umrli uslijed zaraze kugom? Kako bi se riješio ovaj problem nužno je posegnuti za matičnim knjigama, kako katoličkim, tako i pravoslavnim. Paralelno prelistavanje matičnih knjiga, arhivskog popisa preminulih i Schraudovog opisa borbe s kugom u Vukovaru ponudit će traženi odgovor. Put do konačnog cilja rada znatno je skraćen zahvaljujući zabilježkama pravoslavnog svećenika u matičnim knji-

¹³ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 105.

¹⁴ Budimir Cvitković, ur., *Ljetopis franjevačkog samostana u Šarengradu* (Šarengrad: Franjevački samostan Šarengrad, 2002), 147.

¹⁵ Hrvatska (dalje: HR), Državni arhiv u Vukovaru (dalje: DAVU), fond Vukovarsko vlastelinstvo (dalje: VV), Najstariji temeljni spisi Vukovarskog vlastelinstva, kut. 4, *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem*.

¹⁶ Pod brojem 58. zapisan je sljedeći podatak „N. Fratruetus Joannis Bakalovics“ te „58. Vaszo Filius Joannis Bakalovics“.

gama umrlih. On je kod onih osoba čija je smrt posljedica zaraze dodavao opasku „umro od kuge“ i tako ih odvojio od onih koji su umrli prirodnom smrću.¹⁷

Zahvaljujući toj zabilješci može se riješiti problem onih šestoro kod kojih nije naveden točan uzrok smrti u *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem*. Kraj imena triju osoba s popisa zabilježen je razlog smrti u pravoslavnim matičnim knjigama, dok se za Anu Jugurčić zna da je prva katolkinja koja je podlegla zarazi (vidjeti Prilog 1). Ostaje nam utvrditi razlog smrti Simeona Vilerčića, sina Ilije Vilerčića. Problem je tim veći što smrt Simeona Vilerčića nije zabilježena u pravoslavnim matičnim knjigama. S druge strane, zabilježena je smrt Kirila Vilerčića, Ilijinog pastorka, kojeg na ovom popisu nema. Po pravoslavnim matičnim knjigama, Kiril je preminuo 29. rujna (po julijanskom kalendaru), i to od kuge, dok je u arhivskom popisu Simeon umro 10. listopada (po gregorijanskom kalendaru).¹⁸ S obzirom na to da su i Kiril i Simeon umrli istog dana, treba se zapitati radi li se o istoj osobi? Kako dostupni izvori ne daju odgovor na to pitanje, prihvatit će se činjenica da se radi o dvjema različitim osobama. Kako je poznato da su Kiril i Ilija Vilerčić umrli od kuge, isti uzrok smrti bi se mogao pripisati i Simeonu. Samo nam smrt dvogodišnjeg Franciscusa Grossicha ostaje nerazjašnjena. Kod Franciscusa nije bilo moguće pretpostaviti uzrok smrti, pa njega treba izuzeti s popisa umrlih od kuge te ga smatrati onom osobom koja je umrla prirodnom smrću.¹⁹

Osim ovoga, ima još nekoliko zbunjujućih podataka. Naime, pojedina imena navedena u popisu *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem* zavedena su u matičnim knjigama pod drugim prezimenom, a ponekad i imenom. Tako je prezime obitelji Gruić u *Specificatio Illorum* redovito zapisano kao Marinković.²⁰ Gavril Ivanov je zaveden u tom popisu kao Gajo Ćebedžija, dok je Jelisaveta Ivanov upisana kao Jelisaveta Ćebedžija. Marija Jugurčić je iz nekog razloga zavedena kao Katarina. U sva tri slučaja poklapaju se datumi smrti u arhivskom popisu s onima u matičnim knjigama (vidjeti Prilog 1).²¹

¹⁷ Izuzetak je smrt Julijane Borovac, za koju je tek liječnik Michael Gellei utvrdio uzrok smrti, pa je opaska u njezinom slučaju izostavljena jer se u tom trenutku nije znao uzrok smrti.

¹⁸ Razlika između gregorijanskog i julijanskog kalendara u XVIII. stoljeću je 11 dana.

¹⁹ HR, DAVU, VV, *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem*.

²⁰ I Franz Schraud navodi prezime Marinković, dok Gruić nigdje ne spominje. Schraud, *Historia Pestis Sirmiensi Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 198-199.

²¹ HR, Državni arhiv Osijek (dalje: DAOS), Matične knjige umrlih rimokatoličke 1777.-1796 sv. Filipa i Jakova, Vukovar (dalje: MKU 1777.-1796. rkt. sv. Filipa i Jakova, Vukovar); HR,

Uvidom u matične knjige pravoslavne parohije svetog Nikolaja u Vukovaru može se primijetiti kako je kuga, kao uzrok smrti, navedena kod još nekoliko osoba. Štoviše, zapisi iz ovih matičnih knjiga pomjeraju krajnju granicu trajanja epidemije u Vukovaru. Iako Schraud posljednje zaraze i smrti izazvane kugom spominje krajem studenog, pravoslavni svećenik je u matičnoj knjizi umrlih još 14. prosinca 1795. godine²² (po julijanskom kalendaru) zabilježio kugu kao uzrok smrti kod preminulog muškarca.²³ Ako spomenutom popisu pridodamo i one osobe čija je smrt navedena samo u matičnim knjigama, može se utvrditi kako je u Vukovaru, u razdoblju od 22. kolovoza (dana kada je kuga odnijela prvu žrtvu) do 25. prosinca 1795. godine, umrlo barem 82 osobe čija se smrt može povezati s ovom zarazom. Prihvatimo li da je pravoslavni svećenik pisao razlog smrti u skladu s liječničkom dijagnozom, postoji razlika od čak 24 preminule osobe koje nije zabilježio liječnik Schraud.²⁴

Po svemu sudeći, ni ova brojka nije konačna, nego se radi o većem broju umrlih zaraženih kugom. Naime, Maria, supruga kneza Jovana Bakalovića, nije zavedena u arhivskom spisu kao osoba umrla od kuge. Ni pravoslavni paroh nije naveo kugu kao uzrok smrti kod spomenute. Međutim, liječnik Gellei ju je prilikom posjete obiteljskom domu zatekao sa simptomima kuge i naveo kako je ubrzo i preminula. Dakle, i ona se sa sigurnošću može ubrojiti među prethodno navedene osobe umrle od kuge.

Isti slučaj bi mogao biti i s umrlima iz obitelji Dugalić. Naime, u matičnim knjigama umrlih rimokatoličke župe svetog Filipa i Jakova navedena je smrt Antonia Dugalića (21. 11. 1795.), a poznato je kako je ta obitelj bila okužena. I smrti u obitelji Bartolović, koju je Schraud uvrstio među okužene u Vukovaru, mogle bi biti pripisane kugi. Smrt dviju članica iste obitelji u vrlo kratkom vremenskom razmaku navodi na takav zaključak. Dana 25. 11. 1795. umrla je Magdalena Bartolović, a dva dana kasnije i Marija Bartolović.

Pribojimo li navedene osobe umrlima od kuge, broj žrtava zaraze na prostoru Vukovara povećan je za 28 preminulih. S početnih 58 preminulih koje je utvrdio Schraud, na osnovi analize različitih izvora, ukupan broj žrtava kuge podignut je na 86.²⁵ Iako je time broj žrtava povećan gotovo za pola,

DAOS, Matične knjige umrlih pravoslavne 1777.-1810. Prijenos moći sv. Nikole, Vukovar (dalje: MKU 1777.-1810. prav. Prijenos moći sv. Nikole, Vukovar).

²² S obzirom na razliku u kalendarima, posljednja žrtva kuge u Vukovaru preminula je 25. prosinca 1795. godine.

²³ HR, DAOS, MKU 1777.-1810. prav. Prijenos moći sv. Nikole, Vukovar.

²⁴ HR, DAOS, MKU 1777.-1796. rkt. sv. Filipa i Jakova, Vukovar; HR, DAOS, MKU 1777.-1810. prav. Prijenos moći sv. Nikole, Vukovar.

²⁵ Među navedenih 86 osoba bilo je 37 žena naspram 49 muškaraca, odnosno muškarci su činili 56,98 % ukupno preminulih (vidjeti Prilog 1). I ranije epidemije bilježile su veću smrtnost muškaraca. Primjerice, o epidemiji iz 1361. godine europske kronike prenose kako je

mortalitet u Vukovaru je i dalje nizak. Od ukupnog broja Vukovaraca (ako prihvatimo da ih je bilo 5615)²⁶ tek 1,53 % ih je podleglo zarazi.

Kako je broj ukupno preminulih znatno veći nego što je Schraud naveo u svojim opisima epidemije, s pravom bi se trebalo zapitati je li i broj zaraženih vjerodostojan? Ako javnozdravstveno osoblje nije uspjelo zabilježiti sve smrti izazvane kugom, vjerojatno nije uspjelo niti sve zaražene. Drugo pitanje koje se nameće je treba li onih 28 preminulih osoba pridodati broju od 137 zaraženih Vukovaraca ili su oni već uračunati u tom broju? Maria Bakalović, za koju u analiziranim izvorima nije naglašen uzrok smrti, spada među one osobe za koje su liječnici znali da su zaražene. Isto bi se moglo reći i za Antonia Dugalića, čija se obitelj nalazila na Schraudovom popisu zaraženih. Uslijed nedostatka izvora koji bi nam dali precizan broj zaraženih nužno je prihvatiti brojku od 137 zaraženih osoba kao referentnu. Shodno tome, bilo je zaraženo 2,44 % Vukovaraca (ako uzmemo podatak da je Vukovar imao 5615 stanovnika).²⁷

Javnozdravstvene mjere u Vukovaru od otkrivanja zaraze do prestanaka epidemije

Pregledamo li demografske gubitke 13 zaraženih srijemskih mjesta, po razini mortaliteta ističu se dva mjesta. Prvo od njih je Irig, a drugo Vukovar. Irig se ističe po visokom mortalitetu, Vukovar upada u oči upravo zbog niskog mortaliteta.²⁸

kuga „kosila prije svega mušku čeljad“. Gordan Ravančić, *Vrijeme umiranja – Crna smrt u Dubrovniku 1348.-1349.* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010), 132. Nasuprot tome, tijekom erdeljske kuge zabilježena je veća smrtnost žena. Slavko Gavrilović, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka* (Novi Sad, 1979), 251. Prema jednom zapisu iz Odesalchijeva arhiva tijekom erdeljske kuge na tom vlastelinstvu preminulo je uslijed zaraze 6089 osoba. Od ukupnog broja preminulih bilo je 3107 žena. Marko Jačov, *Srem na prelomu dva veka (XVII-XVIII)* (Sremski Karlovci: Eparhija sremska, 1990), 88.

²⁶ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 195. Neznatno je niži mortalitet uzme li se da je u Vukovaru živjelo 5651 osoba. Tada mortalitet iznosi 1,52 %. Stopa mortaliteta bi se mogla dodatno smanjiti uzme li se u obzir da među preminulima nije bilo samo Vukovaraca, već i onih koji su se zatekli u Vukovaru tijekom epidemije. Primjerice, to je slučaj s Joakimom Putnikovićem ili s Petrom, žiteljem palanačkim. Među Vukovarce ne treba, vjerojatno, ubrojiti ni i angažirane grobare koji su preminuli uslijed zaraze (vidjeti Prilog 1).

²⁷ Uzme li se podatak da je u Vukovaru živjelo 5651 osoba, postotak zaraženih iznosio je 2,42 %.

²⁸ Irig je imao 70,41 % oboljelih, od kojih je 75,18 % umrlo. Vukovar je uz Bešenovo (0,32 %) i Grgurevce (0,46 %) imao najmanji broj zaraženih. Uzme li se broj od 137 zaraženih osoba kao referentan, 62,77 % zaraženih osoba u Vukovaru je podleglo zarazi. Velisavljev, „Natalitet i mortalitet u Irigu u doba kuge 1795-1796 i danas“, 45.

Za pretpostaviti je kako su mjesta s većom gustoćom naseljenosti imala veći mortalitet zbog mogućnosti bržeg širenja zaraze. Stoga ne čudi što je upravo Irig imao najveće demografske gubitke, kao jedno od dva najveća mjesta Srijemske županije. Po riječima von Taubea, Irig je „prostrano ali loše izgrađeno trgovište“ s „preko 1.000 kuća, koje ipak nisu mnogo bolje od običnih seljačkih kuća“. ²⁹ Rukovodeći liječnik u suzbijanju kuge u Srijemu 1795/96. godine Franz von Schraud naglašava kako je Irig veliko i gusto naseljeno mjesto, gdje je zaraza „našla pogodno tle“. ³⁰ „Ulice su uglavnom bile uske, a velike porodice bile su zbijene u malim kolibama. Jedna se kuća naslanjala na drugu, a dvorišta nisu bila odvojena.“ ³¹ Pored toga, stanovnici su živjeli od sitne trgovine, što je dovodilo do svakodnevnog miješanja. To je, između ostalog, doprinijelo da se od 4813 Irižana čak njih 3389 zarazi, dok 2548 nije uspjelo preživjeti zarazu. Izraženo u postocima, od ukupnog broja oboljelih 52,94 % Irižana je podleglo zarazi.

Nasuprot tome, Vukovar, naselje ni 100 kilometara udaljeno od prvotno zaraženog Iriga, imao je svega 86 preminulih od 137 zaraženih. Nameće se pitanje: kako Vukovar nije imao veće demografske gubitke, iako je sličnog demografskog kapaciteta kao i Irig?

Druga pomisao bi bila da se Irig i Vukovar arhitektonski znatno razlikuju. Međutim, u Vukovaru duž uskih ulica naslanjale su se kuće jedna na drugu, dok su u pojedinim dijelovima varoši bile razbacane u nepravilnom redu, ali bez ograda koje bi odvajale jedne od drugih. Dakle, čak i po uređenju Irig i Vukovar su bili slični. Štoviše, ni gospodarska djelatnost nije bila značajno različita. Vukovarci su dijelom bili trgovci koji su nosili srijemsku trgovinu, ali su bili i poljoprivrednici, obrtnici te nadničari. Isto bi se moglo reći i za Irižane. ³²

Što je onda moglo biti razlog tolike razlike u mortalitetu između ova dva mjesta? Pretpostavka je kako je zdravstveno osoblje pravovremeno reagiralo u danim okolnostima. Prva razlika između Iriga i Vukovara bila je u brzini dijagnosticiranja patogenog agensa i donošenja prvih javnozdravstvenih mjera. Kada je u Irigu preminulo nekoliko osoba među siromašnim stanovništvom Iriga u kraju zvanom Grčka mala, ranar rumskog kotara njihovu smrt je pripisao truležnoj groznici. I prilikom ponovnog pregleda dvaju trupala ranar je ostao dosljedan svojoj dijagnozi. „Navika da se truležna groznica prihvati kao dovoljan uzrok svih smrtnih slučajeva, ali i objašnjenje da je siromašno stanovništvo prerano za ishranu koristilo loše pečen hleb od

²⁹ Taube, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srijema*, 207.

³⁰ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 31.

³¹ Isto, 31.

³² Isto, 60.

ovogodišnjeg roda, doprineli su“, po riječima Franza Schrauda, „mnogo da se zabrinutost otkloni.“³³ Ipak, među stanovnicima Iriga bilo je onih kojima su simptomi kuge bili dobro poznati, pa su se glasine o prisutnosti kuge širile brže i od same bolesti. Već je to bilo dovoljno da se uvuče strah među Irižane, zbog čega su neki počeli napuštati mjesto. Dodatnu kolektivnu dramatičnost pojačala je vijest o smrtnim slučajevima u susjednom Neradinu.³⁴

Potvrda kuge uslijedila je tek početkom kolovoza 1795. godine, kada je u Irig došao županijski liječnik Andrea Buday. Nakon nekoliko dana istrage uspio je opisati i dijagnosticirati bolest. Pored toga, uspio je pronaći nultog pacijenta u Irigu. Naime, kako je utvrdio Buday, Anđelija Nedeljковиć, koja je umrla 22. srpnja, bila je prva žrtva kuge u Irigu. Ona se zarazila prilikom posjeta zaraženoj rodbini u nedalekim Krnješevcima, graničarskom mjestu.³⁵

Po utvrđivanju uzroka smrti došlo je do jedne od prvih pogrešaka u akciji suzbijanja kuge u Irigu. Po tvrdnji Save Tekelije, vicešpan Janković je, kada je dobio potvrdu da je „u Irigu kuga, t o´ma´, pre neželi kordon povukao, razglasio da je kuga; zato ljudi se mnogi razbegli“.³⁶ Bježanje Irižana dovelo je do širenja bolesti. Sve u svemu, odugovlačenje s ispravnom dijagnozom, izostanak adekvatnih javnozdravstvenih mjera i kolektivni strah doveli su do toga da je do kraja kolovoza već preko 400 Irižana nemar platilo životom.³⁷ Sve je to bila posljedica kašnjenja s mjerama lokaliziranja zaraze u dijelovima naselja, ali i sa samom izolacijom cjelokupnog Iriga.

Nasuprot tome, Krnješevci, iz kojih je kuga krenula u haranje po Provincijalu, nisu bili izvor zaraze ni za jedno mjesto u Granici. Naime, Aksentije Milutinović je na vijesti o kugi odmah poduzeo određene mjere. Čitave Krnješevce je stražama opkolio te kanalima i trnjem Granicu od Provincijala odijelio. Pravodobna izolacija Krnješevaca pokazala se kao najbolje rješenje u tom trenutku. Potpuno suprotno, kako je zabilježio Petar Runjanin, „Provincijalna gospoda među tim prepirala su se, komesie deržali. Sa svi strana doktori skupleni, jedni govore, kuga e, drugi kažu nie kuga, i dok´su oni tako disputali se, ta nesretna bolest sve dale razširila se.“³⁸ I sam Schraud kritizirao je naviku „da se sve stvari javne uprave regulišu propisima stvarala je uverenje da se samo jednakim propisima za sve može sprovesti važna borba

³³ Isto, 20.

³⁴ Isto, 20.

³⁵ Isto, 20.

³⁶ Sava Tekelija, *Dnevnik*, prir. Stevan Bugarski (Novi Sad: Matica srpska, 2011), 85.

³⁷ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 30.

³⁸ Petar Runjanin, *Avtobiografija Petra Runjanina (1775.-1839.)*, prir. Nikola Radojčić (Sremski Karlovcı: Bogoslovski glasnik, 1914), 17-18.

protiv kuge. Tako se u posao koji zahteva odlučnost u rasuđivanju i brzinu u izvedbi uvukla sporost i dosada uobičajenog delovanja³⁹

Borba s kugom u Vukovaru imala je sličan rezultat kao i njezino suzbijanje u Krnješevcima. Pronicljivost liječnika Michaela Gelleija,⁴⁰ koji je vodio borbu s kugom u Starom Vukovaru, spriječila je tragičnije posljedice širenja ove bolesti. Već na sam dan dolaska u Vukovar, Gellei je pregledom sumnjivih osoba u vukovarskom kvartu Brdo uočio znake kuge na tijelu starice Vemije Gavrilović, kao i na tijelu netom preminule njezine kćerke. Postavljajući anamnezu bolesti utvrdio je kako je starica prala umrlu Julijanu Borovac⁴¹ 21. kolovoza. Daljnjom istragom saznao je kako se umrla Julijana Borovac vratila 12. kolovoza iz Mirkovaca (kraj Vinkovaca), gdje je imala kontakt s izbjeglicom iz zaraženih Krnješevaca. Nadalje, utvrdio je kako je Pavle Kudranov, koji je umro 3. rujna, također imao guke i petehije.⁴² Iako je Gellei odmah bolest prepoznao kao kugu, utvrdio je i poražavajuću činjenicu kako je zaraza već 20 dana u mjestu. Dakle, i u slučaju Vukovara, kao i u slučaju Iriga, prošlo je podosta vremena od dolaska bolesti u mjesto do dijagnosticiranja iste. Prema tome, razloge različitog mortaliteta u ova dva srijemska mjesta ne treba tražiti u brzini dijagnosticiranja bolesti.

Nedvojbeni znaci kuge kod spomenutih te duža prisutnost kuge među Vukovarcima primorali su Gelleija da pregleda i ostale mještane te vukovarske četvrti. Njegove sumnje su se pokazale kao točne, jer je u još nekoliko obitelji pronašao razvoj bolesti u samim počecima. Zbog toga je on odmah cijelo Brdo izolirao i u njemu zatočio 48 obitelji, odnosno 226 osoba.⁴³ Pred svaku kuću postavio je straže, kako bi mještane onemogućio da dolaze u kontakt jedni s drugima. Po svemu sudeći, ovaj postupak bio je jedan od ključnih koraka tijekom borbe s kugom u Vukovaru, jer je na taj način zaraza bila ograničena na relativno mali i već kontaminiran prostor. Međutim, treba naglasiti kako je Vukovar imao visok mortalitet u odnosu na broj zaraženih, koji je ublažen usporedbom s demografskom veličinom cijelog Vukovara. Od ukupnog broja zaraženih umrlo je njih 62,77 %. Visoka stopa mortaliteta upućuje na zaklju-

³⁹ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 36.

⁴⁰ Biografija Michaela Gelleia je nepoznata. U Vukovar je stigao početkom rujna 1795. godine iz Novog Sada. Vršio je sanitetsku službu u cijelom okrugu. Odmah po dolasku je otkrio kugu u Starome Vukovaru. Zanimljivo je kako je pokušao dokazati povezanost između kuge i klimatskih uvjeta (vidjeti Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus 3, 367-381).

⁴¹ Placido Belavić navodi nešto drugačiji podatak. Prema njemu, iz Iriga je u Vukovar „donio kugu neki ciganin Sabatin, koji je zarazio svoga susjeda Bebića, a od ovoga je prešla na obitelj Bakalu, koja je prebivala usred varoši Vukovarske“. Belavić, *Crtice iz prošlosti Vukovara*, 31.

⁴² Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 61.

⁴³ Isto, 97.

čak kako medicinsko osoblje nije imalo na raspolaganju djelotvoran lijek, već se izolacija pokazala kao jedini učinkovit način borbe s kugom. Unatoč tome, smrtnost oboljelih u Vukovaru je znatno manja nego u drugim mjestima Srijema. Najmanju smrtnost oboljelih poslije Vukovara imala je Kamenica, u kojoj je preminulo 70,45 % oboljelih, dok je najveći postotak smrtnosti imalo Bešenovo, u kojem su umrle sve tri zaražene osobe. Od ukupnog broja oboljelih u Irigu (3389) preminulo je njih 2548, odnosno 75,18 %. Iz ovih podataka se može iščitati svrsishodnost javnozdravstvenih mjera. Pravovremeno donošenje odluke o izoliranju zaraženog prostora, čime je ograničen prostor, odnosno broj ljudi preko kojih se patogeni agens mogao širiti, s vremenom je dovodilo do samoregulacije zaraze i ona je jenjavala s odmakom vremena.

Nasuprot tome, u slučajevima kada patogeni agens nije ograničen prostorom, a time ni potencijalnim žrtvama, brzo se širio, zbog čega je rastao i broj umrlih. Primjerice, prilikom epidemije u Dubrovniku 1348. godine kuga je, po svemu sudeći, najprije buknuła na obližnjem otoku Šipanu. Kako je izostala pravovremena izolacija zaraženog otoka, kuga se ubrzo proširila i na sam Dubrovnik, unatoč tome što je prirodno odvojen od otoka. Vjerojatno su gospodarski razlozi presudili u korist nesmetane komunikacije između otoka i dubrovačkog kopna. Cijena takve odluke računala se brojem umrlih.⁴⁴

Svojevrsnu potvrdu te teze nalazimo i u primjeru Požege. Tijekom epidemije erdeljske kuge u prvoj polovici XVIII. stoljeća Požega je imala izrazito visok mortalitet (zarazi je podleglo 50 % stanovništva), kao i pedesetak godina kasnije okuženi Irig. Robert Skenderović ga je protumačio u kontekstu nepravovremenog napuštanja naselja, odnosno izostanka samoizolacije, a potom nemogućnošću bijega iz zaraženog područja zbog postavljanja sanitarnog kordona.⁴⁵ Visok mortalitet ukazuje na činjenicu da se zaraza relativno lako i brzo širila Požegom. Međutim, i Vukovar je bio ograđen sanitarnim kordonom, čime je stanovništvo ostalo zarobljeno unutar zaraženog kruga, ali se zaraza ipak nije proširila cijelim naseljem. Shodno tome, može se zaključiti kako je izostanak lokaliziranja epidemijskih žarišta u Požegi bio ključan za katastrofalne demografske posljedice.

Vratimo se protuepidemijskim mjerama u Vukovaru. Kao što je već navedeno, po otkrivanju kuge početkom rujna 1795. godine naložena je potpuna izolacija dijela varoši zvanog Brdo. Onima zarobljenima unutar sanitarnog kordona trebalo je osigurati najnužnije potrepštine, stoga je Gellei osigurao dovoz vode, kao i namirnice za najsiromašnije žitelje Brda.⁴⁶ Po zatvaranju

⁴⁴ Ravančić, *Vrijeme umiranja*, 77.

⁴⁵ Robert Skenderović, „Kuga u Požegi i Požeškoj kotlini 1739. godine“, *Scrinia Slavonica* 3 (2003), 165-166.

⁴⁶ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 61.

Brda Gellei je pošao u potragu za oboljelima i našao ih je još u domovima Subotina, Bebića i Šiklošana.

Dijagnosticiranje bolesti, širenje zaraze i prve smrti nisu bili dovoljni dokazi koji bi Vukovarce uvjerali u prisutnost kuge među njima. Ponovo je uslijedilo razuvjeravanje da se radi o kugi. Lažnu sigurnost ulijevala je činjenica da u neposrednoj blizini Vukovara nije bilo nijedno zaraženo mjesto. Ni Gelleijeva istraga nije prihvaćena kao vjerodostojna, jer spomenuti Mirkovci nisu spadali u zaražena mjesta, pa je vladalo uvjerenje da je liječnik pogriješio u dijagnozi. S druge strane, za smrt prvotno zaraženih Vukovaraca pronađeno je adekvatno rješenje koje je negiralo kugu. Smrt Julijane Borovac objašnjena je ujedom zmiје. „Zmijski ujed u predelu gde otrovnica nema“, čudio se Franz Schraud.⁴⁷ Smrt sina Kudranove objašnjena je otokom „vratnih žlezda, odomaćenog u ovom kraju“, dok je smrt mlade Gavrilovićeve objašnjena posljedicom fizičkog zlostavljanja od strane njezinog supruga. Kao dodatno uvjerenje da se ne radi o kugi poslužilo je poboljšanje zdravstvenog stanja njezine djece.⁴⁸

Osporavanje kuge imalo je više razloga. Među Vukovarcima bilo je još uvijek živo sjećanje na njezin zadnji posjet od prije pedesetak godina. Strah od smrtonosne bolesti kao da je tražio razuvjeravanje da se takvo što može opet ponoviti. Zapravo, priznavanje nazočnosti bolesti značilo je pad i onog posljednjeg reda obrane pred surovom činjenicom. S druge strane, uvođenje sanitarnih mjera značilo je izolaciju mjesta koje je živjelo od trgovine i obrta, što je moglo imati ozbiljne gospodarske posljedice. Na kraju, sama vlast nije željela priznati širenje bolesti iz Mirkovaca, jednog od graničarskih naselja za koja se smatralo da nisu zaražena, pa bi ova činjenica potakla preispitivanje sigurnosti i same Vojne granice.⁴⁹

Na sreću Vukovaraca, Franz Schraud uspio je, u suradnji s lokalnim vlastima, obraniti dostojanstvo struke. Štoviše, smatrao je korisnijim neosnovano poduzimati određene sanitarne mjere nego ih sa zakašnjenjem donositi. U efikasnom suzbijanju epidemije ključno je javnozdravstvene mjere uvesti dovoljno rano i ne ukidati ih sve do onog trenutka dok se opasnost od zaraze u potpunosti ne otkloni.⁵⁰

⁴⁷ Isto, 61.

⁴⁸ Isto, 61. S problemom negiranja kuge srijemski liječnici borili su se i četiri mjeseca po izbijanju epidemije (isto, 150).

⁴⁹ Veljko Maksić, „Između straha i oholosti – prilog poznavanju mentaliteta Sremaca u vreme epidemije kuge 1795/96. godine“, *Ljetopis Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“* 24 (2020), 206-207.

⁵⁰ Laura Spinney, *Blijedi jahač – Kako je španjolska gripa 1918. promijenila svijet* (Zagreb: V.B.Z., 2019), 197.

Svakako da je pridržavanje propisanih javnozdravstvenih mjera imalo utjecaj na intenzitet širenja patogenog agensa. Najučinkovitija mjera bila je izolacija. Sanitarni kordon, bio lokalni ili stalni, duž granice prema Osman-skom Carstvu značajno je utjecao na stanje javnog zdravstva u Slavoniji i Srijemu, a posljedično i na porast stanovništva na navedenom prostoru.⁵¹ U dvjema epidemijama (erdeljskoj i srijemskoj) koje su pogodile slavonsko-srijemski prostor, po procjeni Roberta Skenderovića, umrlo je do 15.000 osoba. Nasuprot tome, u Bosni je samo tijekom epidemije kuge 1781-1785. godine, prema franjevačkim kronikama, umrlo oko 20.000 katolika te oko 100.000 ostalog stanovništva. Razlika u mortalitetima može se pripisati upravo djelotvornosti izolacije i poštovanju javnozdravstvenih mjera, nasuprot osmanlijskoj vjersko-fatalističkoj koncepciji svijeta koja je sporo prihvaćala zdravstvene inovacije.⁵²

I pravoslavni mitropolit Stefan Stratimirović (1757.-1836.) dijelio je slično mišljenje. On je smatrao da pridržavanje sanitarnih mjera igra ključnu ulogu u suzbijanju kuge u Srijemu. „Imam živi primjer“, tvrdio je mitropolit, „u Karlovcima i u Vukovaru gdje se također ovo zlo uselilo bilo, i za vrlo kratko vreme čez to što su ljudi uredbama onima, koje je vlast tvorila pokoravali, ljekarstva upotrebljavali, i sa svim život svoj onako vodili, kako što je im zapovjedano.“⁵³ Na tragu tih misli je i vukovarski franjevac Grgur Peštalić. „Mlogibofu i dan danas xivi, i meni dobro poznani, kakono Prifvitli Gospodin Komiffar kraljevski u stvari Zdravlja po Srimu, i oftali mlogi Likari, i Gofpodah, koinofu u frid kuxnoga pomora po Irigu, Vukovaru, i oftali mifiti hodali, i pak nifufe okuxili, a zashto? Ne shtoim Bog nije odsudio tada umriti, nego shtofufe opazno csuvali, i po mudrima uredbama vladali.“⁵⁴

⁵¹ Robert Skenderović, „Epidemija kuge u Jasenovcu i Hrvatskoj Dubici 1815./1816. godine“, u *Kuga u Makarskoj i Primorju 1815.*, ur. Marinko Tomasović (Makarska: Gradski muzej Makarska, 2017.), 158.

⁵² Dubravka Mlinarić i Sanja Lazanin, „Zarazne bolesti, prostorna mobilnost i prevencija u ranome novom vijeku: povijesna iskustva Dalmacije i Slavonije“, *Povijesni prilozi* 61 (2021), 24. Slični primjeri dolaze nam iz ne tako davnih slučajeva epidemije. Primjerice, tijekom epidemije španjolske gripe javnozdravstvene mjere poput zabrane javnih okupljanja i obveza nošenja maski u nekim američkim gradovima smanjile su stopu smrtnosti do 50 posto (Spinney, *Blijedi jahač*, 197). Nasuprot tome, u Zamori, gdje su se otvoreno zagovarala javna okupljanja, smrtnost je bila tri posto, „dvaput više od državnog prosjeka, Zamora zasjela na prvo mjesto po stopi smrtnosti u Španjolskoj. Zapravo, vjerski obredi, ili svjetovni obredi pod krinkom vjerskih, pridonijeli su obliku i vjerojatno trajanju pandemije posvuda.“ (isto, 197).

⁵³ Vasa Krstić, „Okružnice sveštenstvu za vreme kuge u Sremu 1795 i 1796 godine“, u: *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije i Balkanskog poluostrva* (Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1940), 20.

⁵⁴ Peštalić, *Utishenje oxalostjenih*, 247.

Iako su pojedinci uvidjeli svrsishodnost javnozdravstvenih mjera, u očima većine Srijemaca one su potpuno drugačije shvaćane. Borba protiv nevidljivog i tada nepoznatog neprijatelja, nazvanog kuga, nije iznjedrila povoljne rezultate ili ih nije iznjedrila dovoljno brzo. Pored toga, sanitarne mjere su donosili liječnici stranog podrijetla, a često su iste nametane silom (prijetnjom oružjem!). Stoga ne čudi što se otpor javnozdravstvenim mjerama može naći u gotovo svim mjestima Srijema.⁵⁵ Govoreći o stanju u Irigu i Neradinu, Franz Schraud je mogao samo konstatirati: „Nijedna pismena naredba nije imala odjeka. Sa nesrećom rasla je i neposlušnost.“⁵⁶

Ni Vukovar nije odudarao od te slike, barem ne u početku. Ozbiljnost situacije među Vukovarcima još uvijek nije shvaćena. Liječnicima se sprečavalo pregled umrlih, a preminuli su sahranjivani u tajnosti kako se ne bi pročulo da su njihove obitelji zaražene. Oni zdravi su ostanak unutar zatvorenog prostora smatrali kaznom i izjednačavali ga sa smrću. Stoga ne čudi što su se zatvoreni u kordonu oko Brda posljednjih dana rujna pobunili, a njih 30-ak je čak i pobjeglo iz obruča. U potragu za njima bacio se knez Jovan Bakalović, koji je poslije pregleda salaša, koliba, vinograda i žbunja uspio vratiti sve odbjegle stanovnike Brda. Neodgovorno ponašanje stanovništva imalo je svoju cijenu. Do kraja rujna bilo je zaraženo 13 kuća.⁵⁷

Suzbijanje zarazne bolesti zahtijevalo je razdvajanje zdravih od sumnjivih i oboljelih. Stoga je trebalo izgraditi bolnicu i kontumac.⁵⁸ Jedno vrijeme postojala je ideja prenamjene vukovarskog samostana u kontumac, odnosno da se u njega smještaju sumnjive osobe u karantenu. Ipak, do toga nije došlo.⁵⁹ Donijeta je odluka o izgradnji posebnih zdanja za kontumac i bolnicu. Međutim, građevinski radovi su tekli poprilično sporo.⁶⁰ Tek početkom listopada završena je izgradnja bolnice i kontumaca. Bolnica je smještena u jednom prostranom dudiku, na mjestu križanja današnjih ulica Vijeća Europe i Radničke. I danas je na tom mjestu humak gdje su sahranjivani oni koji se više nikada nisu vratili iz bolnice u naselje.

Ondje su podignute međusobno odvojene kolibe za pojedinačne bolesnike, ali i za cijele obitelji. Ukupno je bilo 56 koliba za smještaj bolesnika,

⁵⁵ Maksić, „Između straha i oholosti“, 214.

⁵⁶ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 32.

⁵⁷ Isto, 63.

⁵⁸ Građevina namijenjena za izdržavanje karantene, odnosno smještaj sumnjivih osoba.

⁵⁹ Belavić, *Crtice iz prošlosti Vukovara*, 31; Petar Elez i Ivica Jagodić (ur.), *Kronika franjevačkog samostana u Vukovaru: knjiga 2 (1781.-1826.)* (Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru / Franjevački samostan Vukovar 2022), 115-121.

⁶⁰ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 63.

i to uglavnom podzemnih.⁶¹ „Postojala je, naime, namera da se ovamo ne smeštaju samo bolesni nego i sve porodice u kojima je već bilo obolelih, a da se u kontumac smeste porodice koje su zbog mešanja bile sumnjive“.⁶² Kontumac se nalazio na putu prema Petrovcima, kao i ranije spomenuta bolnica, odnosno on je bio smješten na prostoru današnjeg Sajmišta i nešto bliže Brdu u odnosu na bolnicu. Činila ga je jedna velika i dugačka zgrada sa 140 prostorija, gdje su smještane sumnjive obitelji. Nešto manja zgrada bila je namijenjena onima koji su preboljeli kugu. Osim ovih dviju zgrada, postojale su i zgrade u kojima je vršen pregled ljudi smještenih u kontumacu, kuhinja, stan za ranara i za sluge, štala, skladište za pokućstvo i drugo. Podignut je i šator, gdje je pravoslavni svećenik držao službu.⁶³

Od ostalih važnih građevina treba spomenuti još i raštel.⁶⁴ On je bio smješten na mostu na Vuki, između Starog i Novog Vukovara, bliže ušću u Dunav.⁶⁵ Njegova uloga je bila opskrba žitelja Starog Vukovara namirnicama, odnosno neometana razmjena robe između zaraženog i nezaraženog prostora. Važnost mu dobiva na značaju ako se osvrnemo na komentar vukovarskog franjevca Grgura Pešalića: „Nechu oštalu mlogiuh potribu spominjati. Potribu brashna, potribu smoka, potribu dervah, potribu piljexa, i vech toliku potribu, da nije njiovo Cefarsko – Kraljevsko Velicsanstvo Francesko II. Sverhu nevoljnih smilujuchise jamo u malo potribi odolio, moxebit dabi vishe od glada, nego od kuge poumiralo.“⁶⁶

Po izgradnji kontumaca i bolnice uslijedilo je smještanje 226 sumnjivih i oboljelih mještana Brda u ovaj novoizgrađeni kompleks (1. i 2. listopada). Nakon detaljnog planiranja, obitelji iz zaraženog Brda su, uz pratnju straže, odvedene do predviđenog mjesta za smještaj. Čitavu ovu akciju preseljenja pratili su ranari ili komesar, kako ne bi što od stvari zaraženih obitelji ispalo na putu do bolnice i kontumaca. Stvari zaraženih obitelji premještene su u

⁶¹ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 107.

⁶² Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 63.

⁶³ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 107

⁶⁴ Raštel je nadzirani prostor namijenjen razmjeni robe, novca i poštanskih pošiljaka bez prelaska linije razgraničavanja. Rašteli su funkcionirali zasebno ili u sklopu kontumaca na točno određenim mjestima duž sanitarnog kordona prema Osmanskom Carstvu. Neposredno prije ukidanja sanitarnog kordona, 1871. godine postojali su sljedeći rašteli 1. razreda: Maljevac, Stara Gradiška i Mitrovica. Rašteli 2. razreda bili su Srb, Lisičnjak, Prosičeni Kamen, Oblaj, Korlat, Dubica, Jasenovac, Svinjar, Kobaš, Šamac, Županja, Rajevo Selo, Rača, Klenak i Boljevci (Buczynski, „Kuga, kontumaci i karantena“, 198). Pored stalnih raštela podizani su i oni privremeni prilikom pojave epidemija unutar Dunavske Monarhije. Ti rašteli su podizani na mjestima razgraničenja zaraženog i nezaraženog teritorija, kao u vukovarskom slučaju.

⁶⁵ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, Tab V.

⁶⁶ Pešalić, *Utishenje oxalostjenih*, 53-54.

posebne kolibe radi čišćenja. Smješteni u kontumacu i bolnici svakodnevno su dobivali pola funte mesa, nešto povrća, soli, octa i porciju kruha.⁶⁷

Unatoč svrsishodnosti javnozdravstvenih mjera, na iste je bilo teško naviknuti stanovnike zaraženog prostora. Neodgovorno ponašanje, odnosno neposlušnost, ujedno su bili i odraz nepovjerenja prema cjelokupnoj protuepidemijskoj akciji. Kako je Laura Spinney zaključila, „povjerenje je nešto što se ne gradi brzo. Ako ga nema u trenutku izbijanja pandemije onda, unatoč svoj kvaliteti podataka, vjerojatno neće ni nastati.“⁶⁸ Rukovodeći liječnik je uvidio nedostatak povjerenja između sanitarnog osoblja i lokalnog stanovništva. Zbog toga je tražio posrednika između dviju suprotstavljenih strana; nekoga u koga će lokalno stanovništvo imati povjerenje, a tko je dovoljno svjestan opasnosti u slučaju nepridržavanja sanitarnih mjera. Autoritet i poštovanje koje je svećenstvo imalo među stanovništvom Srijema nametnulo je lokalnom svećenstvu ulogu traženog posrednika.⁶⁹ Zbog toga je važnu ulogu u akciji premještanja Vukovaraca u kontumac i bolnicu imao pravoslavni paroh Mihajlović, koji je umirivao narod i savjetovao ih da se ne protive sanitarnim mjerama.⁷⁰

U kontumacu su samo članovi obitelj Vilerčić pokazali simptome kuge, zbog čega su i oni odmah prebačeni u bolnicu.⁷¹ Međutim, u bolnici su se javljali stari problemi. Sanitarnom osoblju bilo je teško pobijediti ljudsku tvrdoglavost. Brojne obitelji koje su prebačene u bolnicu opirale su se izdvajanju njihovih oboljelih članova u posebnu kolibu. Nepotrebno je naglašavati kakve je posljedice imala ovakva odluka za još uvijek zdrave članove obitelji.⁷² Cijenu ove nepromišljene odluke platili su Subotini i Bebići, čije su obitelji gotovo sasvim izumrle.⁷³

Borba s nevidljivim neprijateljem je unosila nervozu među one koji su bili zatočeni u kontumacu ili bolnici. Liječenje nije pokazivalo učinkovitost, a zatočenost u bolnici mogla se izjednačiti sa smrću. Ponovo su počele kru-

⁶⁷ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 63.

⁶⁸ Spinney, *Blijedi jahač*, 267.

⁶⁹ Veljko Maksić, „Pravoslavno svećenstvo Slavonije i Srijema u borbi s kugom tijekom XVIII. stoljeća“, *Scrinia Slavonica* 19 (2019), 50.

⁷⁰ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 107. Vukovarski prota Ignjatije Mihajlović je nagrađen od strane crkvene općine sa 150 forinti „za otkikovanju jago u vreme kužno i stadu svojemu službu“. Jovan Kozobarić, *Spomenica Srpske pravoslavne crkve u Vukovaru – prigodom proslave dvesta godišnjice*, ur. Čedomir Višnjić (Zagreb: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, 2001), 44.

⁷¹ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 107.

⁷² Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 63.

⁷³ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 107.

žiti glasine. Kako se smrt javljala samo među pravoslavnim stanovništvom, nastao je stav kako „u sve to treba sumnjati, pošto se kuga pojavila samo među pravoslavnim stanovništvom. I ovde je zadržano pravo da se posumnja na versku mržnju“.⁷⁴ Možemo samo zamisliti kako su te glasine djelovale na zatočeno pravoslavno stanovništvo unutar obruča oko Vukovara i kakve je to posljedice moglo imati da su izostale riječi umirivanja od strane prote Mihajlovića. Ipak, pregledom matičnih knjiga može se uistinu potvrditi veća smrtnost pravoslavaca. Čak 65 pravoslavnih žitelja Vukovara je podleglo ovoj bolesti, odnosno 3/4 ukupno preminulih. Dakako, takav ishod bio je rezultat prirodnog tijeka širenja bolesti. Patogeni agens prenosio se sa zaražene na nezaraženu osobu, za što je ključnu ulogu imala prostorna blizina. Kako je patogeni agens najprije prodro u Brdo, koje su naseljavali pravoslavci, širenje je isprva bilo ograničeno samo na pripadnike ove konfesije.⁷⁵ Tek kada su zaražene obitelji izvan Brda, Suliošc,⁷⁶ Čebedžija i obitelj Jugurčić (čiji je dom nedaleko od kuće Subotića), konačno je nestala sumnja u vjersku mržnju.⁷⁷ Po svemu sudeći, smrt Ane Jugurčić (7. 10. 1795.) bila je onaj događaj koji je doveo do umirivanja pravoslavnih žitelja Vukovara.⁷⁸

Pojava prvih oboljelih izvan Brda pokazala je da se akcija preseljenja zaraženih iz ove četvrti provela prekasno, jer se zarazna bolest uspjela proširiti po mjestu. „Ovo je“, po riječima Franza Schrauda, „dovelo do opšteg zaprepaštenja i odjednom je opštu bezbrižnost zamenilo potpuno suprotno osećanje: strah da će se pustošenje zaraze proširiti po celom mestu.“⁷⁹ Strah od zaraze iskoristili su liječnici i podžupan Josephus Koczko kako bi uveli određene sanitarne mjere. Njihova akcija urodila je plodom, tako da su se Vukovarci „dobrovoljno ponudili da se podvrgnu opštem kontumacu, dajući time svoj doprinos iskorenjivanju postojećeg zla“.⁸⁰ Pored početne Gelleijeve odlučnosti u zatvaranju Brda, stavljanje Starog Vukovara u opći kontumac je druga ključna stvar u akciji suzbijanja kuge.

Tada je naloženo svakom domaćinu motrenje svojih ukućana, kao i onemogućavanje udaljavanja od kuće. Svi trgovci su zatvorili svoje trgovine. Izuzetak su bili oni trgovci koji su prodavali najnužnije potrepštine. Kako bi se

⁷⁴ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 64.

⁷⁵ Pored toga, pojava kuge u Brdu mogla bi se promatrati i sa socijalnog aspekta. Kuga nosi epitet bolesti brloga, odnosno nehigijenskih uvjeta, a oni, opet, mogu biti pokazatelj siromaštva. Prisjetimo li se i riječi franjevca Grgura Peštalića o oskudici Vukovaraca i u najnužnijim namirnicama, možemo zaključiti kako siromaštvo nije bilo neobična pojava u Vukovaru.

⁷⁶ Schraud navodi prezime u obliku *Suljasacz*.

⁷⁷ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 104.

⁷⁸ *Kronika franjevačkog samostana u Vukovaru: knjiga 2 (1781.-1826.)*, 109.

⁷⁹ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 64.

⁸⁰ Isto, 64.

onemogućilo miješanje stanovništva, određeno je 10 osoba, po jedna za svaki dio varoši, koje su bile zadužene za dostavu namirnica u domove Vukovaraca. Nabavljanje tih potrepština provodilo se na tri načina. One stvari koje su se mogle nabaviti za duže vrijeme poručivale su se dijelom mjesečno, dijelom tjedno, te su dostavljane pred kuću naručitelja. Potrepštine koje se nisu mogle nabaviti u samom mjestu kupovane su preko desetorice poslužitelja, koji su jedini imali pristup raštelu. Te sluge su bile smještene u posebnim kolibama, postavljenim na sredini ulice, tako da su oni ujedno bili i stražari koji su sprečavali kretanje stanovništva.⁸¹ Pored ovih deset slugu, za „slučajne i možda nepredviđene ili ponovljene javne radove“ uzeto je još deset slugu „koji su bili podređeni medicinskim i upravnim vlastima“.⁸² Sluge i kočijaši su smješteni u poseban zajednički stan u jednom majuru kako bi izbjegli kontakt sa svojim ukućanima.⁸³ Dodatno su osigurane posebne sluge koje su opskrbljivale kontumac i bolnice, kao najrizičnija mjesta. Ove sluge se nisu mogli vratiti u naselje prije nego što su proveli određeno vrijeme izolacije u kontumacu.⁸⁴ U naselje su se mogli vratiti iz kontumaca tek poslije 12 dana u karanteni, odnosno poslije 25 dana ukoliko se vraćaju iz bolnice.⁸⁵ Pored postojeće jedne mesnice, otvorene su još četiri, kako bi se izbjeglo čekanje i miješanje sluga zaduženih za dostavu mesa. Ispred krčmi postavljen je „po jedan sto, a prodaja pića odvijala se po kontumacijskim propisima“.⁸⁶ Dovož vode osiguran je uz pomoć imućnijih Vukovaraca, koji su donirali osam kola za dovoz vode. Voda se razvozila po varoši čitav dan. Dakle, nitko se nije kretao „osim nadzornika medicinskog i upravnog osoblje i poslužitelja. Žitelji koji su zastrašeno sa prozora posmatrali službeno osoblje, sa zebnjom su očekivali ishod.“⁸⁷ U teškim uvjetima ishrana životinja stvarala je poteškoće. Stoga su sve životinje sakupljene i smještene izvan naselja, na obližnji otok na Dunavu.⁸⁸

U međuvremenu oko mjesta su iskopani jarci i postavljeno je trnje kako bi se spriječio izlazak Vukovaraca, a s njima i kuge, izvan varoši. Ove prepreke dodatno su osiguravale straže raspoređene oko Vukovara.⁸⁹ Stražarske kolibe su bile podignute na međusobnoj udaljenosti između 50 i 200 koraka,

⁸¹ Isto, 64-65.

⁸² Isto, 65; Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 107.

⁸³ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 65.

⁸⁴ Isto, 65.

⁸⁵ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 107.

⁸⁶ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 65.

⁸⁷ Isto, 65.

⁸⁸ Isto, 65.

⁸⁹ Dorn, „Vukovar u danima kuge 1795-1796 godine“, 78.

ovisno o zahtjevnosti terena za nadziranje.⁹⁰ U prosjeku se na svakih 114 koraka nalazila jedna od 58 stražarskih koliba.

Kako je kuga prodrla izvan Brda, bilo je za očekivati nove zaraze. Od obitelji Sulioš i Čebedžija kuga se proširila na neke obitelji iz njihove ulice. Marinković, Dugalić, Radivojević te Berkanović došli su u kontakt s patogenim agensom.⁹¹ Iako se kuća obitelji Jugurčić nalazila u središtu između 202 druge kuće, nitko se iz okruženja nije zarazio.⁹² Kod djevojke Jazovac 8. listopada utvrđena je zaraza kugom. Naime, djevojka je potajno dobila na dar nešto od Subotinih i donijela kući. Njezina cijela obitelj umrla je u bolnici, ne htijući se liječiti. Nasuprot tome, 94 doma u blizini Vuke, gdje su živjeli, ostalo je nezaraženo.⁹³ Dva dana kasnije simptomi kuge su uočeni kod Csira Antonovicha. Međutim, svih 365 kuća duž glavne ulice ostalo je nezaraženo.⁹⁴ Tijekom listopada okužili su se još Reljić, Smoljić, Stipeković te Vuksanović. Četvorica stražara okužili su se prilikom krađe iz doma Subotinih.⁹⁵ Posljednji je prenio zarazu u susjedni dom obitelji Laćarac.⁹⁶

Pored njih, okužio se i knez Bakalović, koji je bio zadužen za nadzor stražara. Kao i brojni njegovi sugrađani, knez se protivio liječniku i odbijao

⁹⁰ Isto, 78-80. Na osnovi jednog akta datiranog 24. listopada 1795. možemo pratiti razmještaj stražarskih koliba. One su bile podignute oko Vukovara na sljedećim mjestima: Tri na zemljištu Petrovaca, Livada Axencija Radmilića, Livada Milićev Todora, Livada Lazić Nikole, Put Vukovar-Petrovci, Livada Berića, Tukovo (zemljište Vukovar), Put iz Brestova, Prema salašu Pehina, Mali put, Stojnović put, Njiva Crnogorac (teren Negoslavci), Njiva Trnjaković (teren Negoslavci), Isajlova njiva (teren Negoslavci), Njiva Popović (teren Negoslavci), Sramotno brdo (teren Vukovar), Kod puta Busić (teren Vukovar), Na putu Busić (teren Vukovar), U livadama Busića (teren Vukovar), Kusićev Salaš (teren Vukovar), Šećerkovićevo livada (teren Vukovar), Vrh Busića (teren Vukovar), Put Negoslavački (teren Vukovar), Prva u Mandari (teren Vukovar), Druga u Mandari (teren Vukovar), Kod topole (teren Vukovar), Perkilić bara (teren Vukovar), Paprad (teren Vukovar), Veliki brest (teren Vukovar), Mali brest (teren Vukovar), Đakonovićevo kovanluk (teren Vukovar), Niverica (teren Vukovar), Tratorska livada (teren Vukovar), Rogićeva livada (teren Vukovar), Čakovački put (teren Vukovar), Divljaka (teren Vukovar), Fabrikić (teren Vukovar), Kod bresta (teren Vukovar), Druga kod bresta (teren Vukovar), Suhi rast (teren Vukovar), Bokovci (teren Vukovar), Jankovićevo livada (teren Vukovar), Druga na livadi (teren Vukovar), Perceptorica (teren Vukovar), Pinkića prosjek (teren Vukovar), Drugi prosjek Pinkića (teren Vukovar), Treći prosjek Pinkića (teren Vukovar), Suhi rast (teren Vukovar), Proplanak (teren Vukovar), Ledine (teren Vukovar), Sotinski drum (teren Vukovar), Kod vinograda (teren Vukovar), Kruška (teren Vukovar), Surduk (teren Vukovar), Dunavac (teren Vukovar), Sredina ade (teren Vukovar), Bajer Dunava (teren Vukovar) (isto, 78-80).

⁹¹ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 107.

⁹² Isto, 108.

⁹³ Isto, 108; Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 109.

⁹⁴ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 108.

⁹⁵ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 109.

⁹⁶ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 108.

smjestiti u bolnicu. Zbog sumnje na kugu, oko kneževe kuće postavljena je samo straža. Šesti dan bolesnog kneza su pregledali ranarnici koji su iznijeli tvrdnju da se ne radi o kugi. Sam Gellei je otišao knezu radi ove dijagnoze, ali je utvrdio suprotno. Štoviše, i sama kneževa žena je zatečena s otokom na prsima, te je nedugo nakon toga i umrla. Međutim, tu se ne završavaju muke po pitanju kneževe obitelji. Mladi ranar Fisehl tajno je došao u kneževu kuću kako bi ga liječio. Svoju neopreznost je platio životom. Istu sudbinu je dijelilo i 14 ukućana, dok su samo knez i jedna posvojena djevojka preživjeli. Čuvši za ovakvo neodgovorno ponašanje, komesar je odmah naredio da se i njih dvoje prebace u bolnicu.⁹⁷

Iako su se nalazili u neposrednoj blizini kuće Bakalovića, obitelji Mihajla Vladimirovića, Hristifora Mihajlovića te Trifuna Ličića ostale su nezaražene. Tek je treća kuća od kneževe, ona obitelji Vujić, bila zaražena. Po svemu sudeći, oni su se zarazili preko kućnog ljubimca, kojeg su ostavili na životu, iako je liječnik preporučivao suprotno.⁹⁸ Krajem listopada (26.) zarazio se neki Đaković. Imao je kuću na Alici, otoku na mjestu ulijevanja Vuke u Dunav, i to je jedina kuća koja je prostorno značajnije udaljena od prvotno zaraženog Brda. Đaković se zarazio u bolnici, gdje je radio kao stražar. U doticaju sa zaraženim Bebićima i sam se okužio. Unatoč tome, drugih 124 stanovnika Alice ostalo je nezaraženo.⁹⁹ Šegrt Petra Stanišića bio je posljednji okuženi iz varoši koji je prebačen u bolnicu, dok je obitelj Stanišić kao sumnjiva smještena u kontumac.¹⁰⁰ Sumnja na kugu pojavila se i kod obitelji Bartolović 20. studenog. „Malum intra familiam substitit“, zapisao je kasnije Franz Schraud.¹⁰¹

Tijekom studenog oko cijelog mjesta radilo se na utvrđivanju linije razdvajanja između zaraženog područja i onog nezaraženog. Produbljeni su ranije postavljeni rovovi te je još sve dodatno ojačano trnjem. Stražarske kolibe pripremljene su za zimu, a od 10. prosinca na liniju je postavljena vojska, koja je postavljena između, do tada jedinih, seljačkih straža.¹⁰²

Iako je već krajem studenog kuga počela jenjavati, pred javnozdravstvenim osobljem bilo je još niz zadataka. Prije svega, trebalo je pokrenuti cjelo-

⁹⁷ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 109-110.

⁹⁸ Navodno je mačak bio u kontaktu sa zaraženim Bakalovićima i tako prenio kugu i Vujićima (isto, 110).

⁹⁹ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 109.

¹⁰⁰ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 110.

¹⁰¹ Schraud, *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*, Tomus I, 109.

¹⁰² Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 66; Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 110. Tada je na vukovarski kordon došao jedan bataljun regimente Gyulai, koji je isprva stražario na mandeloskoj liniji. Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 33.

kupnu akciju čišćenja naselja. Prve akcije čišćenja uslijedile su već sredinom listopada, no nisu bile dovoljno razvijene.

Strah od ponovnog javljanja zaraze nije dopustio olako popuštanje sanitarnih mjera, jer bi time sav raniji trud otišao u nepovrat. Vidjeli smo kako je kuga posljednji zamah imala krajem studenog, no popuštanje sanitarnih mjera uslijedilo je tek nekoliko mjeseci kasnije. Sredinom siječnja 1796. godine izvršeno je opće čišćenje mjesta; rušene su i paljene trošne kuće, a one vrednije su čišćene i krečene. Prilikom akcije čišćenja Vukovara zarazile su se četiri sluge i jedan šegrt.¹⁰³

Sljedećeg mjeseca svi planirani poslovi su uspješno izvršeni. U kontumacu je u veljači bilo još 36 osoba, koje su ga uskoro trebali napustiti. Oni koji su odslužili karantenu vratili su se u svoje kuće, dok su oni kojima su kuće bile uništene u akciji čišćenja privremeni smještaj našli kod svojih rođaka.¹⁰⁴ Kako je epidemiološka situacija bila povoljna, ponovo je u Vukovaru dopušteno slobodno kretanje, ali bez masovnih okupljanja. Predviđeno je da bi, ako se ovakva povoljna situacija održi i narednih 6 tjedana, trgovište moglo biti ponovo otvoreno. Bogoslužjenja su odobrena u posljednja tri tjedna.¹⁰⁵

Početak travnja 1796. godine pušteni su kućama posljednji sumnjivi, dok su kolibe kontumaca spaljene.¹⁰⁶ Dana 17. travnja, uz narodno veselje, uklonjene su straže i mjesto je otvoreno. Ipak, prva tri tjedna Vukovarcima nije bilo dopušteno napuštati svoje područje, ali im je dopuštena gospodarska djelatnost unutar njega. Trgovcima je omogućeno, poslije liječničkog pregleda, odlaziti u raštele i obavljati svoje poslove. No, ni stranci nisu mogli posjećivati Vukovar. Na prostor varoši mogle su dolaziti samo one osobe koje su dolazile obrađivati svoju zemlju, te su najprije bile evidentirane, a prije povratka i pregledane od strane liječnika.¹⁰⁷ Gotovo mjesec dana kasnije, 12. svibnja 1796. godine, Vukovar je nakon još jednog sanitarnog pregleda konačno oslobođen.¹⁰⁸ Od toga dana više nije bilo sumnje na kugu u Vukovaru.

Zaključak

Suočena s novim epidemijama, Europa polako zaboravlja na bolest čiji je i spomen unosio nelagodu. Tek poneki spomenik ili zapis podsjeti na vri-

¹⁰³ Simonović, *Kuga u Sremu: godine 1795-1796.*, 110.

¹⁰⁴ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 83.

¹⁰⁵ Isto, 84.

¹⁰⁶ Isto, 95.

¹⁰⁷ Schraud, *Istorija kuge u Sremu: 1795-1796*, 95.-96.

¹⁰⁸ Isto, 100-101.

jeme kada je kuga posjećivala Europu. Nekoliko njih se nalazi i u Vukovaru, kao podsjetnici na posljedice dviju epidemija; erdeljske i srijemske kuge. Ova potonja zarazila je Vukovar kolovoza 1795. godine, a borba s kugom u Vukovaru trajala je sve do svibnja naredne godine.

Kao i u brojnim drugim mjestima, prisutnost kuge u Vukovaru se pokušala negirati. Nazočnost iste mogla je imati strahovite posljedice, a nema je sve dok se ne prizna da je tu. Sa medicinskog aspekta takav stav bio je poguban. Nesmetani razvoj bolesti za sobom je povlačio nove oboljele. Unatoč svemu, Vukovar nije pretrpio strahovite posljedice ovog pohoda kuge, barem ne kao druga mjesta u Srijemu.

To je bio rezultat rada Michaela Gelleija, liječnika zaduženog za borbu sa zarazom u Vukovaru. On je odmah po dolasku bolest prepoznao kao kugu te je zaraženi kvart Brdo izolirao. Lokaliziranje epidemije na spomenuti kvart značajno je usporilo napredak zaraze. Ipak, kako je kuga već neko vrijeme bila u naselju, pojava novih zaraženih slučajeva nije bila iznenađujuća. Stoga je sanitarno osoblje narednih mjeseci radilo na izolaciji zaraženih i sumnjivih te na njihovom razdvajanju od zdravih. Opiranje javnozdravstvenim mjerama i sakrivanje oboljelih i preminulih pogodovali su opstanku zaraze u Vukovaru. Kada se bolest počela nekontrolirani širiti Vukovarci su pristali na opći kontumac, što je imalo povoljan učinak. Sve u svemu, protuepidemijske mjere koje je poduzelo zdravstveno osoblje dovele su do malog broja zaraženih u odnosu na broj stanovnika Vukovara. U naselju sa više od 1000 kuća zaraženo je tek 28 obitelji, i to većinom iz vukovarskog kvarta Brdo, gdje su kuće sagrađene gusto, jedna uz drugu. Posljednje povećanje broja oboljelih u Starom Vukovaru uslijedilo je u studenome 1795. godine, a posljednje smrti su bile krajem prosinca iste godine.

Ustaljeni podaci u literaturi kojoj je tema kuga u Vukovaru uglavnom prenose podatke o 58 preminulih osoba u Vukovaru koje je iznio Francz von Schraud, rukovodeći liječnik za suzbijanje kuge u Srijemu, u svom radu *Historia Pestis Sirmiensis Annorum 1795 et 1796*. Ipak, navodi u pojedinim izvorima unose sumnju u vjerodostojnost tog broja. Spisak preminulih Vukovaraca naslovljen *Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem* donosi brojku od 69 preminulih osoba. Međutim, ni taj podatak nije konačan. Analizom matičnih knjiga utvrđeno je još nekoliko osoba koje su umrle uslijed zaraze kugom. U konačnici, 86 osoba u Vukovaru je izgubilo život u borbi s kugom. Ako pogledamo gubitke drugih zaraženih mjesta, Vukovar nije imao visok mortalitet s obzirom na ukupan broj stanovnika. Međutim, broj umrlih je za čak 28 osoba veći od onog podatka koji je naveo rukovodeći liječnik u suzbijanju kuge u Srijemu Franz Schraud. Navodi li nas ovaj podatak da sumnjamo i u konačni broj umrlih u ostalih 12 zaraženih mjesta Srijemske županije? Po svemu sudeći, posljedice srijemske kuge strašnije su nego što se do sada mislilo.

Prilog 1. Popis umrlih u Vukovaru od kuge 1795/96. godine

Redni broj	Ime i prezime preminulog (navedeno ime u <i>Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem / navedeno ime u matičnim knjigama umrlih)</i>	Spol	Datum smrti naveden u <i>Specificatio Illorum Vetero Vukovariensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem</i>	Datum smrti u matičnim knjigama (J – po julijanskom kalendaru)	Podaci o srođnicima	Ostale napomene
1.	Juliana Borovacz/ Juliana Borovac	Ž	22. 8. 1795.	11. 8. 1795. (J)	Consors Christophori Borovacz/ Supruga Krste Borovca	U matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja nije naveden uzrok smrti. Pravoslavka
2.	Paulus Kudarnovics/ Pavel Kudranov	M	3. 9. 1795	23. 8. 1795. (J)	Sin Petra Kudranova	Pravoslavac
3.	Theodosia Gavrilovics/ Teodosija Gavrilović	Ž	8. 9. 1795.	28. 8. 1795. (J)	Consors Gabrielis Gavrilovics/ Supruga Jevtimija Gavrilovića	Prva osoba kod koje stoji napomena da je umr-la od kuge u matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja. Pravoslavka
4.	Sara Subotin/ Sara Subotin	Ž	10. 9. 1795.	30. 8. 1795. (J)	Consors Basiliiii Subotin/ Supruga Vasilija Subotina	Pravoslavka

5.	Anna Subotin/ Ana Subotić	Ž	20. 9. 1795.	9. 9. 1795. (J)	Consors Nicseta Subotin/ Supruga Nikite Subotića	Pravoslavka
6.	Sava Subotin/ Sava Subotin	M	20. 9. 1795.	9. 9. 1795. (J)	Filius Basili Subotin/ Sin Vasilia Subotina	Pravoslavac
7.	Ružica Marković	Ž	/	9. 9. 1795. (J)	Supruga Jovana Markovića	Njezina smrt je zabilježena samo u matičnim knjigama umrlih pravoslavne parohije svetog Nikolaja, ali naknadno. Naime, zapisana je poslije Nikolaja Bebića, koji je umro 22. 9. 1795. godine. Pravoslavka
8.	Petrus Subotin/ Petar Subotin	M	21. 9. 1795.	10. 9. 1795. (J)	Filius Lasari Subotin/ Sin Lazara Subotina	Pravoslavac
9.	Nicseta Subotin/ Nikita Subotin	M	24. 9. 1795.	13. 9. 1795. (J)	Filius Lasari Subotin/ Sin Lazara Subotina	Pravoslavac
10.	Sophia Subotin/ Sofija Subotić	Ž	26. 9. 1795.	15. 9. 1795. (J)	Filia Lasari Subotin/ Kći Lazara Subotića	Pravoslavka
11.	Rosalia Gavrilovics/ Ružica Gavrilović	Ž	26. 9. 1795.	15. 9. 1795. (J)	Filia Jeftha Gavrilovics/ Kći Jevtimija Gavrilovića	Pravoslavka
12.	Paulus Subotin/ Pavel Subotić	M	27. 9. 1795.	18. 9. 1795. (J)	Filius Simeonis Subotin/ Sin Simeona Subotića	Pravoslavac

13.	Anna Simics Valachi/ Ana Simić Vlah	Ž	30. 9. 1795.	19. 9. 1795. (J)	Filia Theodori Simics Valachi/ Kći Teodora Simića Vlaha	Pravoslavka
14.	Sanda Simics Valachi/ Sanda Simić Vlah	Ž	1. 10. 1795.	20. 9. 1795. (J)	Consors Theodori Si- mics Valachi/ Supruga Teodora Simića Vlaha	Pravoslavka
15.	Michael Simics/ Mihail Simić Vlah	M	1. 10. 1795.	20. 9. 1795. (J)	Filius Theodori Si- mics/ Sin Teodora Simića Vlaha	Pravoslavac
16.	Vasilija Milinovics/ Vasilija Milinović	Ž	1. 10. 1795.	20. 9. 1795. (J)	Filia Luca Milinovics/ Kći Simeona Petro- vića, pastorka Luke Milinovića	Pravoslavka
17.	Elisabetha Bebics/ Jelisa- veta Bebić	Ž	2. 10. 1795.	20. 9. 1795. (J)	Consors Simeonis Bebics/ Supruga Si- meona Bebića	Pravoslavka
18.	Basilius Bebics/ Vasilije Bebić	M	3. 10. 1795.	20. 9. 1795. (J)	Filius Nicseta Bebics/ Sin Filipa Bebića	Pravoslavac
19.	Nicolaus Bebics/ Nikolaj Bebić	M	3. 10. 1795.	22. 9. 1795. (J)	/	Pravoslavac
20.	Defna Subotin/ Nastasi- ja ili Dafna Subotić	Ž	7. 10. 1795.	26. 9. 1795. (J)	Filia Simeonis Su- botin/ Kći Simeona Subotića	Pravoslavka
21.	Anna Jugurcsics/ Anna Jugurcsich	Ž	7. 10. 1795.	7. 10. 1795.	/	Umrla s 37 godina. Katolkinja

22.	Catharina Jazavacz/ (J) Ekatarina Jazavčević	Ž	8. 10. 1795.	27. 9. 1795. (J)	Filia Gregorii Jazavacz/ Kći Grigorija Jazavčevića	Pravoslavka
23.	Nastasia Subotin/ Nastasia Subotin	Ž	10. 10. 1795.	29. 9. 1795. (J)	Consors Lasari Subotin/ Supruga Lazara Subotina	Pravoslavka
24.	Simeon Vilerčić	M	10. 10. 1795.	/	Filius Elia Vilyercsics	Smrt mu je zavedena samo u popisu <i>Specificatio Illorum Vetero Vukovarensium, qui a tempore inchoata Pestis mortui sunt et quidem (dalje: Specificatio Illorum)</i> . Pravoslavac
25.	Georgius Shulyofsacz/ Georgije Suliomac (Šuljamac?)	M	10. 10. 1795.	29. 9. 1795. (J)		Pravoslavac
26.	Kiril Vilerčić	M	/	29. 9. 1795. (J)	Pastorak Ilije Vilerčića	Njegova smrt je zabilježena samo u matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja. Pravoslavac
27.	Anna Vlah/ Ana Vlah	Ž	12. 10. 1795.	1. 10. 1795. (J)	Consors Georgii Vlah/ Supruga Georgija Vlaha	Pravoslavka
28.	Elias Vilyercsics/ Ilija Vilerčić	M	13. 10. 1795.	2. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac

29.	Michaël Radivojević/ Mihail Radivoević	M	14. 10. 1795.	3. 10. 1795. (J)	Filius Gabrielis Radivojević/ Sin Gavriła Radivoevića	Pravoslavac
30.	Simeon Rakosavljevics/ Simeon Rokosavljev ili Stefanov	M	15. 10. 1795.	4. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac
31.	Elisabetha Csepegya/ Jelisaveta Ivanov	Ž	15. 10. 1795.?	4. 10. 1795. (J)	Filia Jesta Csepegya/ Kći Gavriła Ivanova	U ovom slučaju prezime navedeno u popisu <i>Specificatio Illorum</i> ne poklapa se s onim u matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja. U njima je zavedeno kako je istoga dana umrla Jelisaveta Ivanov. Isti slučaj se kasnije ponavlja i sa Gajom Csebegijom. Pravoslavka
32.	Juliana Gavrilovics/ Julijana Gavrilović	Ž	17. 10. 1795.	5. 10. 1795. (J)	Filia Jesta Gavrilovics/ Kći Jefimija Gavrilovića	Pravoslavka
33.	Paulus Antonovics/ Paulus Antunovich	M	19. 10. 1795.	19. 10. 1795.	/	U popisu <i>Specificatio Illorum</i> navedeno „in reali peste mortuus“. Umro sa 65 godina. Katolik

34.	Franciscus Grossich/ Franciscus Grossich	M	17. 10. 1795.	19. 10. 1795.	Filius Marci Grossich	U ovom slučaju dolazi do neslaganja u datumu smrti u izvorima. Umro s 2 godine. Katolik
35.	Theodor Siklossanin Simics Valachus/ Teodor Simić ili Šiklošanin	M	19. 10. 1795.	7. 10. 1795. (J)	/	U popisu <i>Specificatio Illorum</i> pod brojem 35 zapisan je Theodor Siklossanin, dok je pod brojem 36. zapisan Theodor Simics Valachus. Isti je u matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja u Vukovaru zabilježen kao ista osoba. Pravoslavac
36.	Jesha Jazavacz / Jevra Jazavčeva	Ž	20. 10. 1795.	8. 10. 1795. (J)	Supruga Marka Jazavčeva	Pravoslavka
37.	Petar Jugursus/ Petrus Jugursich	M	20. 10. 1795.	20. 10. 1795.	Filius Thoma Jugursich	Umro s 11 godina. Katolik
38.	Maria Radivojevics/ Maria Radivoević	Ž	21. 10. 1795.	9. 10. 1795. (J)	Uxor Gabrielis Radivojevics/ Supruga Gavrila Radivoevića	Pravoslavka
39.	Jefto Gavrilovics/ Jevtimie Gavrilović	M	22. 10. 1795.	10. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac

40.	Maria Bakalović	Ž	/	11. 10. 1795. (J)	Supruga Jove Bakalovića	Kod Marie Bakalović izostavljena je opaska da je umrla od kuge u matičnim knjigama pravoslavne parohije svetog Nikolaja. Međutim, Schraud je u opisu borbe s kugom navodi kao jednu od preminulih poslije zaraze kugom. Pravoslavka
41.	Marko Jazavčević	M	/	11. 10. 1795. (J)	/	U popisu <i>Specificatio Illorum</i> Marko Jazavčević nije naveden. Pravoslavac
42.	Nasta Bebics/ Nastasija Bebić	Ž	23. 10. 1795.	11. 10. 1795. (J)	Supruga Nikolaja Bebića	Pravoslavka
43.	Stevan Relics/ Stefan Relić ili Gavrilović	M	23. 10. 1795.	11. 10. 1795. (J)	/	U matičnim knjigama je izostavljena napomena da je umro od kuge, dok je u zapisu izričito navedeno „aeque in reali peste“. Pravoslavac
44.	Vaso Szmolics/ Vasili Smoljanac	M	24. 10. 1795.	12. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac
45.	Gergò Oszjak/ Georgius Osiak	M	25. 10. 1795.	/	Filius Matthia Osiak	Umrlo s 5 godina. Katolik

46.	Theresia Marinkovics/ Theresia Gyurich	Ž	26. 10. 1795.	26. 10. 1795.	Filia Jashae Marinkovics/ Filia Jacobi Gyurich	Umrkla s 19 godina. I u ovom slučaju ima neslaganja u prezimenu zabilježenom u spisu i u matičnim knjigama. Katolkinja
47.	Stephanus Györi/ Stephanus Gyüri	M	27. 10. 1795.	27. 10. 1795.	/	U matičnim knjigama rimokatoličke župe svetog Filipa i Jakova navedeno je kako se radi o grobaru, dok je u popisu <i>Specificatio Illorum</i> to izostavljeno. Katolik
48.	Stipan Stipkovics/ Stephanus Stipekovich	M	27. 10. 1795.	27. 10. 1795.	/	Umrlo s 30 godina. Grobar. Katolik
49.	Alexa Diakovics	M	28. 10. 1705	/	/	Grobar. Njegovu smrt spominje i Franz Schraud.
50.	Maria Csesesis/ Maria Celesich	Ž	29. 10. 1795.	29. 10. 1795.	Kći Ankae Celesich	Umrkla s 54 godine. Katolkinja
51.	Aleksij Simić	M	/	17. 10. 1795. (J)	/	Njegova smrt je zabilježena samo u pravoslavnim matičnim knjigama parohije svetog Nikolaja u Vukovaru. Pravoslavac

52.	Julijana Čebedžija	Ž	/	17. 10. 1795. (J)	Kći Gavrila Čebedžije	Zabilježena samo u pravoslavnim matičnim knjigama parohije svetog Nikolaja u Vukovaru. Pravoslavka
53.	Manda Marinkovics/ Magdalena Gjurich	Ž	31. 10. 1795.	1. 11. 1795.	Uxor Jasha Marinkovics	Umrla s 37 godina U ovom slučaju je zabilježeno neslaganje u prezimenu i u datumu smrti među izvorima. Katolkinja
54.	Stana Radivojevics/ Stana Radivoević	Ž	2. 11. 1795.	22. 10. 1795. (J)	Filia Gabrielis Radivojevics/ Kći Gavrila Radivoevića	Pravoslavka
55.	Gabriel Radivojevics/ Gavril Radivoević	M	4. 11. 1795.	23. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac
56.	Jacobus Marinkovics/ Jacobus Gjurich	M	4. 11. 1795.	4. 11. 1795.	/	Umrlo s 40 godina. I u ovom slučaju je došlo do neslaganja među izvorima po pitanju prezimena. Katolik
57.	Mathias Marinkovics/ Matthias Gjurich	M	4. 11. 1795.	4. 11. 1795.	Filius Jacobi Marinkovics/ Filius Jacobi Gjurich	Umrlo s tri godine. I u ovom slučaju je došlo do neslaganja među izvorima po pitanju prezimena. Katolik

58.	Gajo Csebegyia/ Gavril Ivanov	M	5. 11. 1795.	24. 10. 1795. (J)	/	I u ovom slučaju je došlo do neslaganja među izvorima po pitanju prezimena. Pravoslavac
59.	Petar/ Petar	M	5. 11. 1795.	24. 10. 1795. (J)	Tyro Joannis Bakalovics/ Šegrt Jovana Bakalova	Žitelj palanački. Pravoslavac
60.	Franciscus Schneider	M	6. 11. 1795.	5. 11. 1795.	/	U popisu <i>Specificatio Illorum</i> naveden je 6. 11. 1795. kao datum smrti. Kod Franciscusa Schneidera stoji još i opaska »grobar« . Katolik
61.	Vaszo Bakalovics/ Vasilij Bakalov	M	5. 11. 1795.	24. 10. 1795. (J)	Filius Joannis Bakalovics/ Sin Jovana Bakalova	Pravoslavac
62.	Kiril Bakalov	M	/	25. 10. 1795. (J)	Sin Vasilija Bakalova	Moguće da se drugi zapis imena Vaszo Bakalovics (datum smrti 5. 11. 1795.) u popisu <i>Specificatio Illorum</i> odnosi na Kirila, ali je greškom opet upisano ime Vaszo. Pravoslavac

63.	N. Fisehl/ Vincentius Fissel	M	6. 11. 1795.	7. 11. 1795.	/	Chyurgus Katolik
64.	N. filia Joannis Bakalovics/ Jevdoksija Bakalov	Ž	6. 11. 1795.	25. 10. 1795. (J)	Filia Joannis Bakalovics/ Kći Jovana Bakalova	Pravoslavka
65.	N. Fratructus Joannis Bakalovics	M	6. 11. 1795.	/	N. Fratructus Joannis Bakalovics	Nije naveden u pravoslavnim matičnim knjigama umrlih parohije svetog Nikolaja. Pravoslavac
66.	Thekla Bakalovics/ Tekla Bakalov	Ž	6. 11. 1795.	26. 10. 1795. (J)	Filia Joannis Bakalovics/ Kći Jovana Bakalova	Pravoslavka
67.	Catharina Jugurcsics / Maria Jugurcsich	Ž	7. 11. 1795.	7. 11. 1795.	/	Umrla s 59 godina. U popisu <i>Specificatio Illorum</i> navedeno je da je toga dana umrla Catharina Jugurcsics. Vjerojatno se radi o zabuni. Katolkinja
68.	Andreas Marinkovics/ Andreas Gjurich	M	8. 11. 1795.	8. 11. 1795.	Filius Jacobi Gjurich	Katolik
69.	Laurentius Toth	M	9. 11. 1795.	9. 11. 1795.	/	Grobar Katolik
70.	Jefto Lacsaracz/ Jevtimie Laćarac	M	9. 11. 1795.	28. 10. 1795. (J)	Sin Ignatija Laćarca	Pravoslavac

71.	Joannes Terpinacz/ Jovan Trpinjac	M	12. 11. 1795.	31. 10. 1795. (J)	/	Pravoslavac
72.	Tefsa Szmolics/ Teodosija Smolić	Ž	12. 11. 1795.	1. 11. 1795. (J)	Supruga Vasilija Smolića	Pravoslavka
73.	Dimitrij Medinac	M	/	31. 10. 1795. (J)	Sin Trifona Medinca	Pravoslavac
74.	Ljubica Bosanac	Ž	/	1. 11. 1795. (J)	Kći Jakova Bosanca	Pravoslavka
75.	Petra Simić	Ž	/	4. 11. 1795. (J)	Kći Teodora Simića Karavlaha	Pravoslavka
76.	Joannes Vuijcs/ Jovan Vučić	M	17. 11. 1795.	5. 11. 1795. (J)	/	Pravoslavac
77.	Alexia Vuijcs/ Leksa Vujićeva	Ž	18. 11. 1795.	6. 11. 1795. (J)	Soror? Joannis Vuijics	Pravoslavka
78.	Dafina Adamović	Ž	/	7. 11. 1795. (J)	Kći Mihaila Adamovića	Pravoslavka
79.	Antonius Dugalich	M	/	21. 11. 1795.	Filius Stephani Dugalich.	Njegova smrt ni u jednom izvoru nije direktno pripisani kugi. No, kako su Dugalići spadali među okružene obitelji, smrt je vjerojatno posljedica zaraze kugom. Umro je s 1 ½ god. Katolik
80.	Nikolaj	M	/	13. 11. 1795. (J)	Petrus Stanissics Tyro / Segrt Petra Stanišina	Udonarius (obojčar) Pravoslavac

81.	Magdalena Bartholovich	Ž	/	25. 11. 1795.	Filia Mathei Bartholovich	Smrt Magdalene Bartholovich ni u jednom dokumentu se izričito ne pripisuje kugi. No, kako je njezina obitelj bila među okuženima i kako je dva dana kasnije zabilježena još jedna smrt u obitelji, može se ubrojati među one umrle od kuge. Umrle je s 10 godina. Katolkinja
82.	Maria Bartholovich	Ž	27. 11. 1795.	27. 11. 1795.	/	Smrt Marie Bartholovich se nigdje u izvorima ne pripisuje izravno kugi. No, smrt Magdalene i dva dana kasnije Marije nesumnjivo navode na taj zaključak, jer je njihova kuća bila okužena. Umrle je s 40 godina. Katolkinja
83.	Trifon Teodorović	M	/	19. 11. 1795. (J)	Sin Jakova Teodorovića	Pravoslavac
84.	Pavel Suliošc (Šuljamac?)	M	/	28. 11. 1795. (J)	Sin Georgija Suliošca (Šuljamac?)	Pravoslavac
85.	Joakim Putniković	M	/	5. 12. 1795. (J)	/	Žitelj slatinski Pravoslavac
86.	Mihail Slavnić ili Protić	M	/	14. 12. 1795. (J)	/	Pravoslavac

Summary

A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE ABOUT THE CONDITIONS IN VUKOVAR DURING THE PLAGUE EPIDEMIC OF 1795/1796 – THE QUESTION OF THE ASSESSMENT OF THE NUMBER OF DEATHS FROM THE PLAGUE

In the last decade of the 18th century, after being absent for fifty years, the plague appeared again in Vukovar. At the time the pathogen was unknown, as were methods of effective treatment. Nonetheless, Vukovar exhibited a rather low number of infected persons and deaths in comparison to other places in Syrmia. On the basis of preserved archival materials, it is possible to investigate the overall number of deaths and the mortality rate in Vukovar. Furthermore, this paper provides an explanation for the low number of deaths during the epidemic in Vukovar in 1795/96. Insight into accessible literature allowed the chronology of the epidemic to be established, from the appearance of the pathogenic agent in the settlement until this Syrmian market town was finally cleared of the plague. Through the analysis of a number sources, a consolidated list of deaths caused by the Syrmian plague in Vukovar has been created.

Key words: Franz Schraud, plague, Michael Gellei, Vukovar, 18th century

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt:

Veljko Maksić, mag. edu. hist. i mag. paed.

Zajedničko vijeće općina, Odbor za kulturu i sport

Eugena Kvaternika 1, 32000 Vukovar

email: veljkomaksic23@gmail.com